

Dr hab. Zdzisław Zblewski, prof. UJ
Instytut Historii
Uniwersytet Jagielloński
Kraków

Kraków, 19 kwietnia 2023 r.

Recenzja dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego w przewodzie habilitacyjnym Pani dr Ewy Rzeczkowskiej

1. Osiągnięcia naukowe

Dr Ewa Rzeczkowska jest absolwentką historii oraz prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, na tej też uczelni uzyskała w 2009 roku stopień naukowy doktora nauk humanistycznych na podstawie rozprawy „Tajne organizacje harcerskie w Polsce w latach 1944-1956”. Po doktoracie była zatrudniona w Instytucie Historii KUL, początkowo jako asystent, a następnie adiunkt w Katedrze Historii Najnowszej, zaś od roku 2020 jako adiunkt w Katedrze Świata Hiszpańskiego, Polityki i Relacji Międzynarodowych. W swoich dotychczasowych badaniach skupiała się głównie na problematyce postaw polskiej młodzieży w pierwszych latach Polski „ludowej” ze szczególnym uwzględnieniem dziejów powojennej, młodzieżowej konspiracji antykomunistycznej. Pokłosiem tych zainteresowań badawczych był przede wszystkim wspomniany doktorat, w 2014 roku w znacznie rozszerzonej formie ogłoszony drukiem pod tytułem *Bogu, Polsce, Bliźnim. Tajne organizacje harcerskie w Polsce w latach 1944-1956*. Zarówno doktorat, jak i książka spotkały się z uznaniem w środowisku badaczy najnowszej historii Polski. Rozprawa doktorska została w 2010 roku wyróżniona w organizowanym przez Instytut Pamięci Narodowej oraz Polską Akademię Nauk Konkursie im. Władysława Pobóg-Malinowskiego na Najlepszy Debiut Historyczny Roku, zaś w pięć lat później Fundacja im. Tomasza Strzembosza we współpracy z Instytutem Studiów Politycznych PAN i Collegium Civitas przyznały opublikowanej monografii Nagrodę im. Tomasza Strzembosza za najlepszą książkę, dotyczącą historii najnowszej. Ponadto dr Rzeczkowska jest autorką kilku artykułów, poświęconych dziejom konspiracyjnego harcerstwa a opublikowanych zarówno przed, jak i po uzyskaniu stopnia doktora. Na szczególne wśród nich wyróżnienie zasługuje, moim zdaniem, obszerny artykuł *Tajne organizacje harcerskie w Polsce w latach 1944-1956*, opublikowany w 2011 roku w jednym z wiodących polskich

periodyków naukowych, poświęconych historii najnowszej, a mianowicie w wydawanym przez Instytut Pamięci Narodowej półroczniku „Pamięć i Sprawiedliwość”. Należy zaznaczyć, że skupiając się zasadniczo na problematyce konspiracji harcerskiej dr Rzeczkowska podejmowała w swoich badaniach także inne wątki, dotyczące różnych aspektów kształtowania postaw polskiej młodzieży w pierwszych latach powojennych. Efektem tych zainteresowań badawczych stał się między innymi artykuł, poświęcony stanowisku władz KUL wobec podejmowanych po II wojnie światowej prób utworzenia na tej uczelni struktur komunistycznych organizacji młodzieżowych, a także rozprawa omawiająca wzorce osobowe młodzieży, propagowane przez Związek Młodzieży Polskiej na łamach lubelskiego czasopisma „Sztandar Ludu”.

Po uzyskaniu stopnia doktora Habilitantka rozszerzyła zakres swoich zainteresowań badawczych między innymi o biografistykę, a Jej najważniejszym osiągnięciem badawczym w tej dziedzinie, wskazanym jako tzw. monografia habilitacyjna jest opublikowana w 2021 roku w Wydawnictwie IPN obszerna, bo licząca ponad sześćset stron, praca, zatytułowana *Władysław Siła-Nowicki. Żołnierz i konspirator 1939-1956*. Podjęty przez dr Rzeczkowską temat uważam za ważny. Władysław Siła-Nowicki to postać, która w sposób istotny, choć może nie pierwszoplanowy, zapisała się w dziejach polskich zmagania o niepodległość podczas drugiej wojny światowej oraz pierwszych lat powojennych zaś dramatyczne losy tego oficera Armii Krajowej, działacza Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość” i więźnia politycznego nie tylko symbolizują ale także pozwalają lepiej zrozumieć trudne wybory, dokonywane w tamtym czasie przez wielu konspiratorów, którzy znaleźli się w podobnym jak on położeniu. Z przyjętego zadania Habilitantka wywiązała się, w mojej ocenie, dobrze. Swobodnie porusza się w omawianej tematyce, umiejętnie wykorzystuje dostępną literaturę przedmiotu, wykazuje dobrą orientację w skomplikowanych niekiedy zagadnieniach, dotyczących funkcjonowania różnych struktur konspiracyjnych, sprawnie i logicznie opisuje poszczególne etapy działalności Siły-Nowickiego, obszernie omawia jego losy więzienne, przekonująco weryfikuje i koryguje funkcjonujące już w obiegu naukowym ustalenia, dotyczące tej postaci historycznej. Za główną zaletę omawianej publikacji uważam jej źródłowy charakter. Jej Autorka sięgnęła do zbiorów archiwalnych, zgromadzonych w kilkunastu instytucjach, wykorzystwała też zbiory prywatne rodziny Siła-Nowickich, a nawet relacje ustne. Zgromadzone materiały dr Rzeczkowska przeanalizowała sumiennie, wykorzystuje je bardzo często, umiejętnie je ze sobą konfrontuje, wykazując się przy tym dobrą orientacją w realiach epoki. W efekcie powstała praca, która wprowadza do obiegu naukowego bardzo dużo nowych, dobrze uzasadnionych źródłowo, wiadomości o wojennych i tuż powojennych losach późniejszej „legendy polskiej adwokatury”.

Owszem, nie jest to pełna biografia Siły-Nowickiego, warto jednak zaznaczyć, że cały pierwszy rozdział tej rozprawy (około stu stron) został poświęcony omówieniu dzieciństwa oraz młodości tytułowego bohatera, przypadających wszak na okres przed rokiem 1939. Należy podkreślić, że również i w tym rozdziale znajduje się szereg nowych, interesujących ustaleń. W mojej ocenie ograniczenie się przez Habilitantkę do omówienia losów Siły-Nowickiego jedynie do roku 1956 jest zrozumiałe i logiczne, odtworzenie jego zaangażowania zawodowego i politycznego po tej dacie wymagało by bowiem stworzenia zupełnie nowej bazy źródłowej, opartej o inne, niż wcześniej, a często bardzo obszerne zasoby archiwalne. Z jednej strony pozwoliłoby to co prawda „domknąć” tę biografię, ale z drugiej mogłoby prowadzić do źródłowego „splycenia” zawartych w niej ustaleń. Myślę więc, że dokonany przez Habilitantkę wybór był słuszny, a w jego rezultacie otrzymaliśmy opracowanie, które w znaczący sposób poszerza naszą wiedzę na temat wojennej i powojennej działalności konspiracyjnej Władysława Siły-Nowickiego, a także okoliczności jego aresztowania, śledztwa, procesu, uwięzienia, opuszczenia więziennych murów oraz sądowej rehabilitacji. Jako taką uważam omawianą rozprawę za znaczący wkład w badania na dziejami polskiej konspiracji niepodległościowej podczas i po zakończeniu II wojny światowej. Książka ta nie jest zresztą jedyną publikacją dr. Rzeczkowskiej, poświęconą postaci Siły-Nowickiego. W latach 2018-2022 opublikowała Ona trzy teksty naukowe, dotyczące tej postaci historycznej, z czego dwa (artykuł oraz edycja tekstu źródłowego) zostały poświęcone działalności opozycyjnej Siły-Nowickiego w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku. Teksty te pozwalają spodziewać się, że w przyszłości Habilitantka będzie kontynuowała swoje studia nad biografią Siły-Nowickiego, tym razem obejmującą okres po 1956 roku. W przypuszczeniu tym utwierdza mnie nie tylko deklaracja samej Habilitantki, zawarta w autoreferacie (s. 10), ale też informacja o złożonym już przez Nią do druku kolejnym artykule, poświęconym postępowaniom karnym i dyscyplinarnym przeciwko Siła-Nowickiemu przed sądami PRL w latach 1959-1984. Kończąc omawianie dorobku dr Rzeczkowskiej w dziedzinie biografistyki warto zaznaczyć, że jest ona również autorką trzech źródłowych artykułów o charakterze biograficznym, dotyczących między innymi ks. Edwarda Frankowskiego, Adama Gajdka czy Leonarda Zub-Zdanowicza. O uznaniu dla warsztatu naukowego Habilitantki może też świadczyć fakt Jej współpracy z redakcjami dwóch słowników biograficznych (polskiego katolicyzmu społecznego oraz polskiego obozu narodowego). W obu tych słownikach dr Rzeczkowska opublikowała po kilka haseł.

Kolejnym obszarem zainteresowania Habilitantki jest edytorstwo źródeł. W tej dziedzinie ma Ona na swoim koncie uczestnictwo w kilkuosobowym zespole, który

przygotował do druku krytyczną edycję dwóch tomów Dziennika czynności Naczelnego Wodza, gen. Władysława Sikorskiego, które ukazały się odpowiednio w 2016 i 2017 roku. Z informacji, zamieszczonych przez dr Rzeczkowską w autoreferacie wynika też, że obecnie przygotowuje Ona dwie krytyczne edycje wspomnień Ignacego Dzierżyńskiego oraz ks. Ludwika Kasprzyka. Panoramę osiągnięć badawczych Habilitantki uzupełniają trzy artykuły, powstałe w oparciu o źródła prasowe, między innymi tekst o obchodach Święta Niepodległości na terenie „Polski Lubelskiej” w listopadzie 1944 r.

W swej dotychczasowej pracy badawczej Habilitantka współpracowała z Instytutem Polskim i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie (IPMS) a także z Instytutem Pamięci Narodowej. W 2017 r. uzyskała stypendium ufundowane przez Polonia Aid Foundation Trust, w ramach którego przeprowadziła kwerendy źródłowe w Studium Polski Podziemnej w Londynie oraz IPMS.

2. Osiągnięcia dydaktyczne

Habilitantka prowadzi akademickie zajęcia dydaktyczne od czternastu lat. Z opisu, zamieszczonego w Jej autoreferacie wynika, że ich tematyka była dość rozległa, zasadniczo jednak koncentrowała się wokół historii najnowszej, a część z nich odpowiadała zainteresowaniom badawczym dr Rzeczkowskiej (np. „Młodzież w rzeczywistości państwa komunistycznego”, „Warsztat historyka dziejów najnowszych”, „Kościół katolicki w PRL”). Habilitantka była też promotorem kilkunastu prac licencjackich i jednej pracy magisterskiej, promotorem pomocniczym w jednym przewodzie doktorskim, prowadzi również seminarium magisterskie, aczkolwiek nie na kierunku historia, lecz: turystyka kulturowa. Jest również autorką rozdziału *Unia Europejska a Europa Wschodnia*, zamieszczonego w opublikowanym w 2021 roku skrypcie, przeznaczonym dla studentów studiów podyplomowych.

3. Osiągnięcia organizacyjne i popularyzacja nauki

Z podanych przez Habilitantkę w autoreferacie informacji wynika, że uczestniczy Ona aktywnie w działalności Instytutu Historii KUL, zasiadając w szeregu komisjach, zespołach i gremiach, funkcjonujących w tej jednostce organizacyjnej. Od 2022 r. pełni funkcję koordynatora kierunku Turystyka Kulturowa. Chętnie angażuje się w działania, mające na celu popularyzację historii. Do tej pory opublikowała kilkanaście prac o charakterze

popularnonaukowym, jest częstym uczestnikiem programów telewizyjnych i radiowych, poświęconych najnowszej historii Polski.

4. Podsumowanie

Ogólna ocena dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego Habilitantki jest zróżnicowana. Dr Rzeczkowska ma na swym koncie zarówno bardzo dobrą pracę doktorską, jak rozprawę habilitacyjną, która w mojej ocenie stanowi znaczny wkład w rozwój badań nad najnowszą historią Polski. Dobre świadectwo wystawiają Habilitantce również dwa tomy starannie przygotowanych do druku Dzienników czynności Naczelnego Wodza gen. Władysława Sikorskiego, choć należy pamiętać, że w tym wypadku jest to wspólne dzieło kilkusobowego zespołu. Pewne wątpliwości można zgłosić, co do liczby artykułów lub rozdziałów w monografiach naukowych, opublikowanych po uzyskaniu stopnia doktora. Ogółem dr Rzeczkowska opublikowała 9 takich artykułów oraz 7 rozdziałów w pracach zbiorowych, przy czym w tym drugim wypadku są to niekiedy teksty o charakterze dość przeglądowym (np. *Niemieckie społeczeństwo i władze państwowe wobec działalności Frakcji Czerwonej Armii*). Z drugiej strony przynajmniej część, spośród wspomnianych artykułów, została zamieszczona na łamach czasopism wysoko punktowanych („Roczniki Humanistyczne”, „Pamięć i Sprawiedliwość”). Szkoda jednak, że nie ma wśród nich tekstów w języku angielskim, należy też żałować, że żaden tekst Habilitantki nie ukazał się poza granicami kraju. Z przedstawionego przez dr Rzeczkowską „Wykazu osiągnięć naukowych” wynika, że od 2011 roku wygłosiła Ona referaty na 26 konferencjach naukowych, co niewątpliwie świadczy o Jej dużej aktywności w tej dziedzinie, choć z drugiej strony nie można nie zauważyć, że są to wyłącznie konferencje krajowe. Brak szerszego udziału w inicjatywach, czy to wydawniczych, czy konferencyjnych, wykraczających poza granice Polski jest niewątpliwie słabą stroną Habilitantki, zwłaszcza w obliczu wymagań, stawianych aktualnie przed pracownikami naukowymi. Podobnie ma się sprawa ze stosunkowo niewielkim „udziałem w pracach zespołów realizujących projekty finansowane w drodze konkursów krajowych lub zagranicznych”. Poza uczestnictwem w finansowanym w ramach NPRH projekcie edycji wspomnianych już wcześniej Dzienników czynności Naczelnego Wodza, Habilitantka w innych tego typu projektach nie brała udziału. Dość aktywnie uczestniczyła natomiast w dyskusjach naukowych, publikując w lubelskich periodykach historycznych sześć recenzji, była też recenzentką wydawniczą czternastu artykułów naukowych.

5. Konkluzja

Oceniany przeze mnie dorobek naukowy dr Ewy Rzeczkowskiej ma zarówno swoje mocne, jak i słabe strony. Do tych pierwszych zaliczam przygotowane na bardzo dobrym poziomie naukowym „osiągnięcie habilitacyjne”. Do drugich przede wszystkim: relatywnie małą liczbę artykułów, opublikowanych w wysoko punktowanych czasopismach naukowych oraz brak publikacji w języku angielskim. Zmierzając ku konkluzji trzeba jednak dobrze wyważyć siłę obu argumentów. Owszem, dorobek naukowy Habilitantki nie jest zbyt duży, jest jednak bez wątpienia wartościowy, znacząco poszerzający zakres wiedzy historycznej na temat podejmowanych przez dr. Rzeczkowską tematów badawczych. Są to zazwyczaj opracowania na wskroś źródłowe, których przygotowanie na odpowiednim poziomie jest z reguły żmudne i czasochłonne. Habilitantka dobrze się w tych realiach odnajduje, jest krytyczna wobec źródeł, lubi i umie z nimi pracować, jest dociekliwa a zarazem ostrożna, otwarta na dalszą dyskusję naukową, a formułowane przez Nią wnioski są przekonujące i dobrze uzasadnione. Jednym słowem dysponuje dobrym warsztatem historycznym, predysponującym Ją do dalszych badań nad najnowszą historią Polski, a także uprawniającym do przekazania swych umiejętności studentom historii. Dlatego też po uważnym rozpatrzeniu wszystkich racji stwierdzam, że **przedłożony przez dr Ewę Rzeczkowską dorobek naukowy spełnia kryteria wskazane stosownymi przepisami osobom ubiegającym się o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie historia.**

Zdzisław Zblewski
Dr hab. Zdzisław Zblewski, prof. UJ